

Tyngsjö kyrkogård

Bevarande- och utvecklingsplan

Historik

Kulturhistoriska värden och viktiga karaktärer

Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser

Plan för bevarande och utveckling

Landskapsgruppen
Monica Sandberg
Rev. 2020-04-22

Landskaps
gruppen

Tyngsjö kyrkogård

Fastighetsbeteckning: ?

Malungs församling

Malung-Sälen kommun

Dalarnas län

Omslag: Kyrkans nordöstra del med gravplatser från 1970-talet i förgrunden

Foton: Monica Sandberg

Innehåll

Inledning	3
Omfattning och syfte	4
Lagskydd	4
Historik	5
Beskrivning	11
Kulturhistoriska värden och viktiga karaktärer	17
Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser	18
Plan för bevarande och utveckling	20

Bilaga 1	Förteckning - Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser
Bilaga 2	Riktlinjer för vård- och underhåll samt omarbetning av gravanordningar
Bilaga 3	Karta - Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser
Bilaga 4	Karta - Kulturhistoriskt värdefulla områden och strukturer
Bilaga 5	Karta - Plan för bevarande och utveckling

Inledning

Denna Bevarande- och utvecklingsplan för Tyngsjö kyrkogård är ett led i Malungs församlings arbete med bevarande och utveckling av församlingens kyrkogårdar. Malungs kyrkogård behandlades i en första etapp och arbetet fortsätter nu med de fyra kyrkogårdarna i de mindre tätorterna Malungsfors, Tyngsjö, Yttermalung och Öje.

Planen är framtagen på uppdrag av Malungs församling. Församlingens kontaktperson har varit kyrkogårdsföreståndare Evelina Karlsson. Ewa Lissel på Sweco i Falun fotograferade de enskilda gravanordningarna. Uppdragsansvarig på Landskapsgruppen var Monica Sandberg och medverkade gjorde Joen Widmark och David Isberg. Arbetet har pågått under juli-dec 2017.

2020-04-22

Monica Sandberg
Kyrkogårdsarkitekt, Landskapsgruppen AB

Omfattning och syfte

Planen gäller Tyngsjö kyrkogård och den beskriver och definierar kyrkogårdens kulturhistoriska värden och framträdande karaktärer. Både helhetsmiljön och gravområden behandlas. En sammanfattande redovisning i kartform görs i **Bilaga 3**, Karta - Kulturhistoriskt värdefulla områden och strukturer.

Utifrån denna kartläggning har en plan för kyrkogårdens bevarande och utveckling tagits fram. Den visar de kulturhistoriskt värdefulla gravområdena som ska bevaras, vilka av dem som bevaras intakta och vilka av dem som är möjliga för återbruk av gravvårdar. Planen visar även hur behovet ny av gravmark tillgodoses och hur överskott av gravmark hanteras. Planen redovisas i kartform i **Bilaga 4**.

Gravplatser med gravanordningar tillkomna före 1960 har fotodokumenterats och bedömts individuellt utifrån sitt kulturhistoriska värde. Var de är belägna visas på en kyrkogårdskarta och de förtecknas i **Bilaga 1**.

Syftet med rapporten är att den även ska fungera som ett vägledande underlag vid planering av framtida förändringar på kyrkogården.

Bevarande- och utvecklingsplanen är en del av kyrkogårdens Vård- och underhållsplan.

Lagskydd

Vård och underhåll

Kyrkliga kulturminnen är skyddade enligt Kulturmiljölagen (Lag 1988:950), även kallad KML. Skyddet gäller för begravningsplatser som har någon del tillkommen år 1939 eller tidigare. För vården och underhållet av en begravningsplats gäller:

4 kap 11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. (Lag 1988:950)

Riksantikvarieämbetet anger i sina föreskrifter att de skyddade begravningsplatserna skall ha en vård- och underhållsplan:

11 § Ägare till kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser som avses i 4 kap. 3, 4, 13 och 14 §§ kulturmiljölagen ansvarar för att en vård- och underhållsplan finns för dessa objekt. Planen ska redovisa hur objekten ska vårdas och underhållas så att det kulturhistoriska värdet inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. Såväl sedvanligt underhåll som tillståndspliktiga åtgärder enligt 4 kap. 3 och 13 §§ kulturmiljölagen ska framgå av planen. Planen ska revideras med intervall om högst tio år. Länsstyrelsen ska ges möjlighet att yttra sig över planen. (KRFS 2012:2)

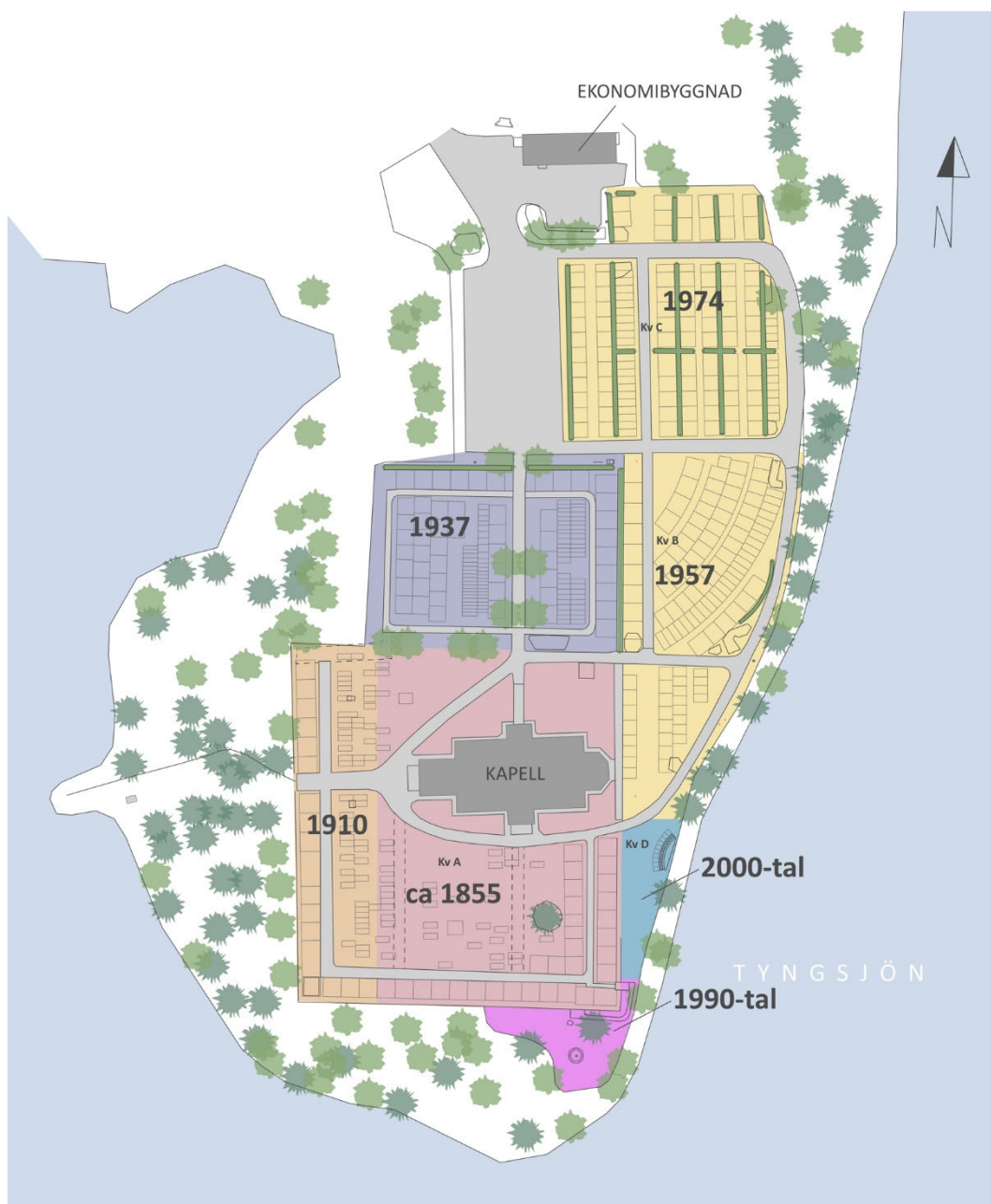
Tillståndspliktiga åtgärder

4 kap 13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen 1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen, 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. (Lag 1988:950)

Historik

Kyrkogårdskarta med utvidgningar

Kronologiskförteckning av händelser i kyrkogårdens utveckling

Årtal	Händelse	Källa
1814	En begravningsplats anläggs på plats belägen norr om dagens kyrkogård.	Malungs församling, hemsida
1815-16	Ett första mindre kapell uppförs i anslutning till begravningsplatsen.	Malungs församling, hemsida
1850	Tyngsjö får en egen präst.	Malungs församling, hemsida
1855	Mark vid Orrudden köps in, och en prästgård uppförs där. Ungefär samtidigt anläggs en ny kyrkogård på Orrudden.	Malungs församling, hemsida

1870-75	Det gamla kapellet rivs och den nuvarande träkyrkan i nygotisk stil uppförs på Orrudden, ritad av J.E. Söderlund.	Malungs församling, hemsida
1910	Kyrkogården utvidgas västerut	ATA
1937	Kyrkogården utvidgas norrut, enligt ritning av Werner Mattsson.	ATA
1957	Kyrkogården utvidgas österut. Området utanför kyrkogårdsmarken avsätts som park.	ATA
1974	Kyrkogården utvidgas norrut.	ATA.
1990-talet	Minneslund anläggs söder om äldsta delen.	Muntlig uppgift från församlingen.
2000-talet	Askgravplatser anläggs öster om äldsta delen.	Muntlig uppgift från församlingen.

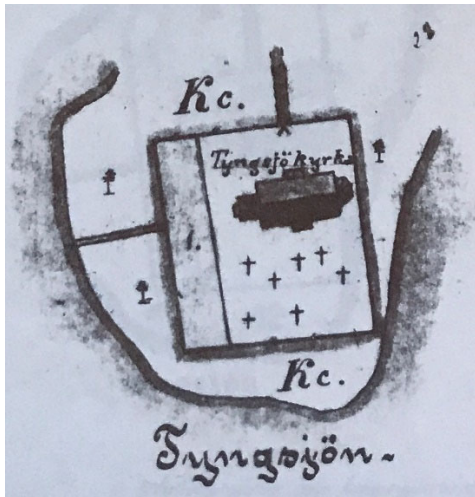
Historiska bilder och kartor

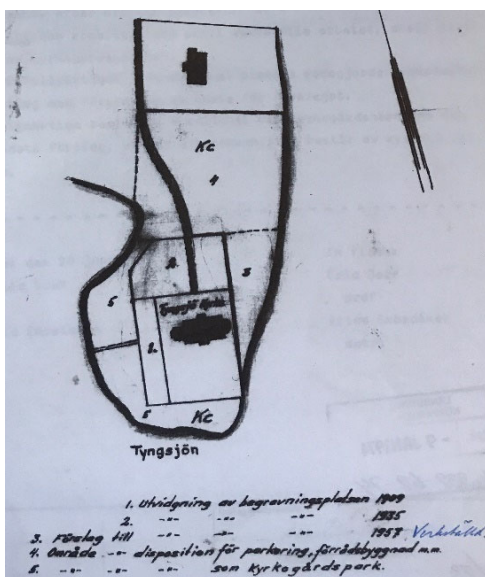
Generalstabskartan
1919, Lantmäteriet.
Röd prick visar
kyrkogårdens läge.

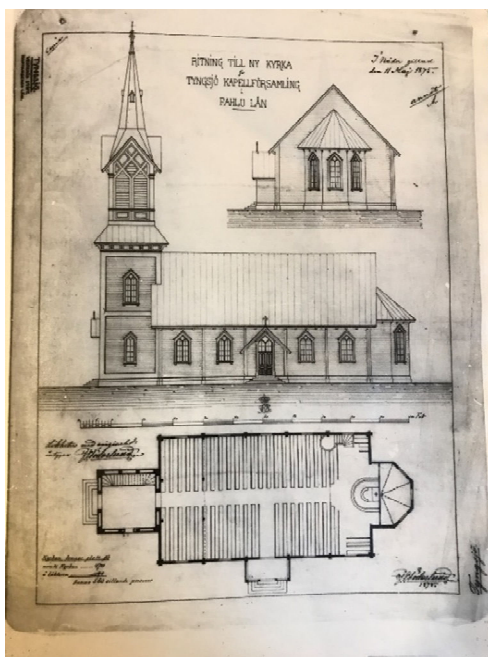
Ekonomiska kartan 1971,
Lantmäteriet.

Detalj ur karta över afsöndring från pastorsbostället (Kc) 1909-10, för utvidgning av kyrkogården (1.).

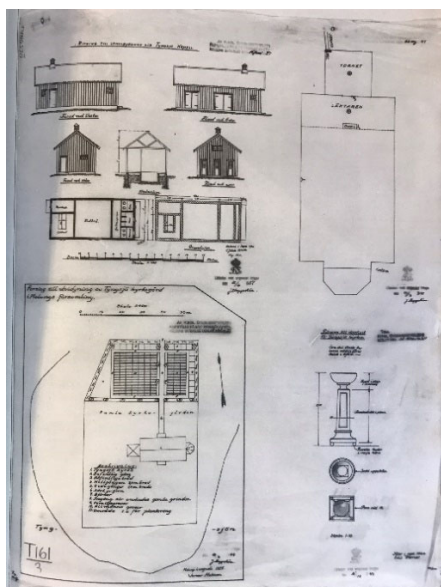
Detalj ur karta över afsöndring från pastorsbostället (Kc) 1957, för utvidgning av kyrkogården (3.). Kartan visar även afsöndringen för utvidgningen 1935 (2.) samt område för parkering och förrådsbyggnader (4) och att friområdena kring kyrkogården avsattes som kyrkogårdspark (5).

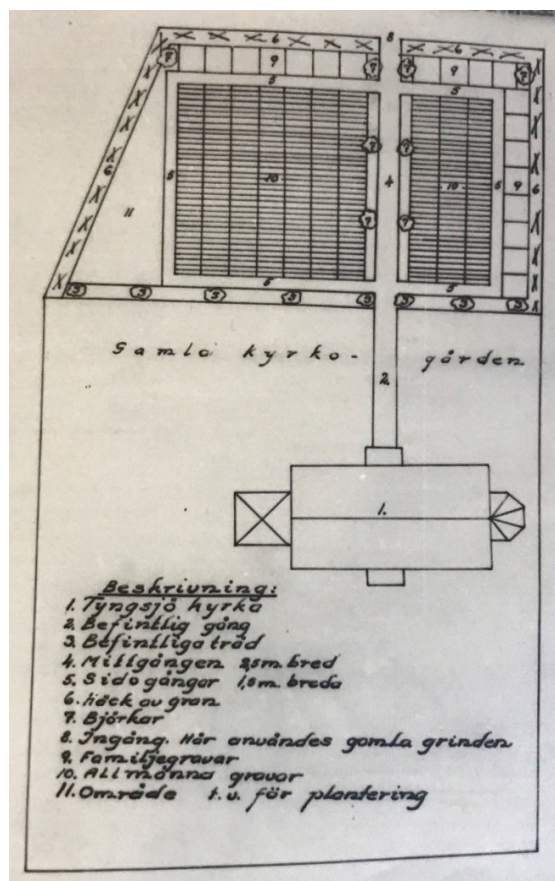
Ritning över Tyngsjö kyrka 1875, ATA.

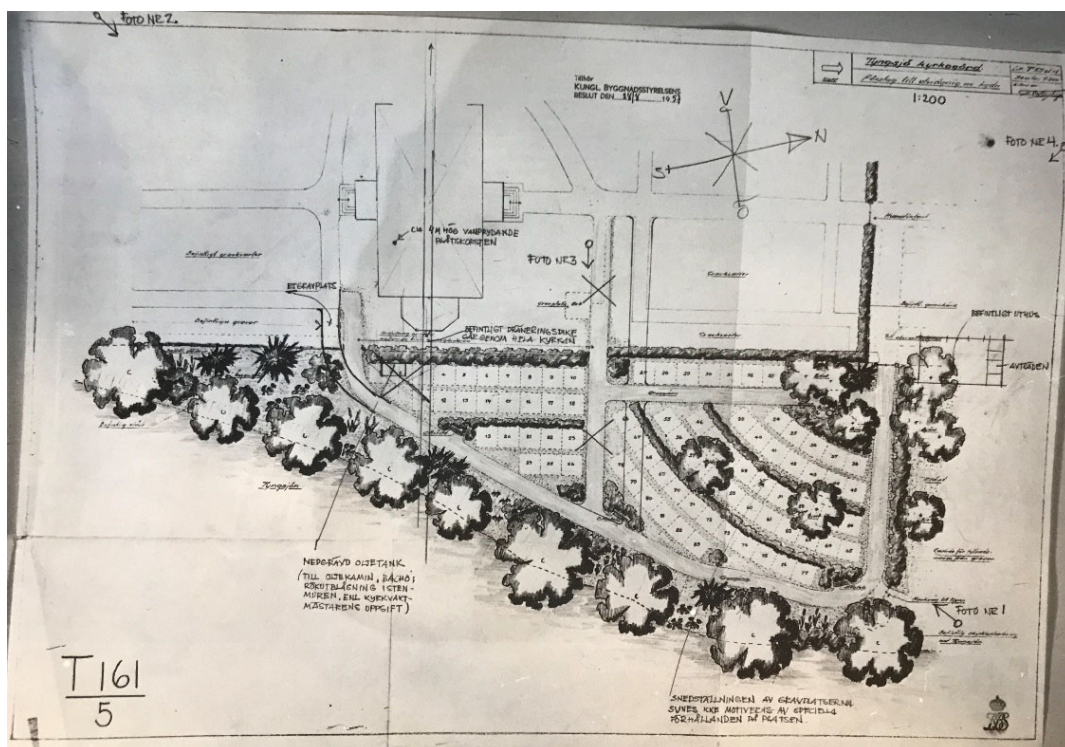
Tyngsjö kyrka, troligen 1940-talet, detalj från vykort, ATA.

Ritning över kyrkogårdsutvidgning och uthus-byggnad 1937, ATA.

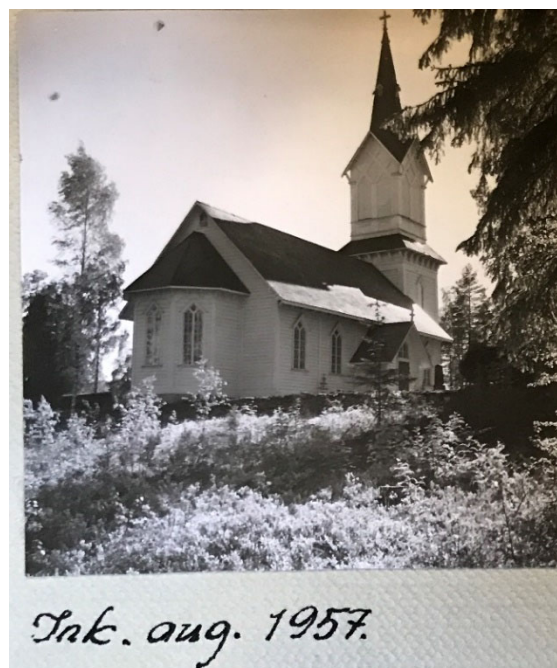
Detalj, ritning 1937. Planen visar två större inre fält med allmängravar och rader med familjegravar i norr och öster. Området omgärdades av en gran-häck och björkar var placerade i norr och längs mittgången.

Ritning över kyrkogårdsutvidgning 1957, ATA.

Foto från äldsta delen 1950-talet, ATA.

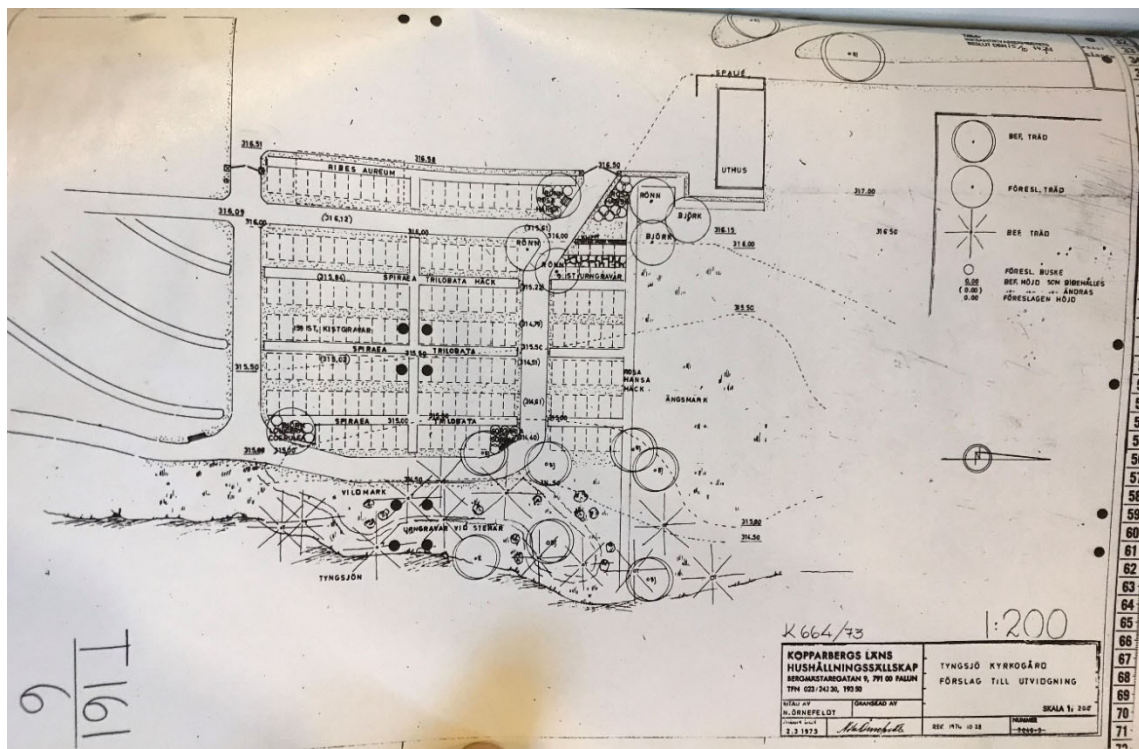
Ink. aug. 1957.
Kyrkan och kyrkogården från nordost, ATA.

Efter ommålning av kyrkans yttre ö omförläggning av nytt kopparskåp på tornet i den nedre delen av detsamma.
Foto: R. Ohlen, Malmköping. Ink. maj 1962.
Kyrkans norra sida 1962, ATA.

AN 6 5/107-3
Kyrkan och kyrkogården från nordost 2007, ATA.

Ritning över kyrkogårdsutvidgning, av N Örnfeldt, Kopparbergs Läns Hushållningssällskap 1974, ATA.

Ritning över kyrkogårdsutvidgning, av Landskapskonsult Segerros & Co, församlingens arkiv.

Klara Lotta Henriksdotter fr Tyngsjö vid likstängerna. Med stängerna bars döda från ensliga byar till farbar väg mot Tyngsjö kyrkogård. På stängerna ristade man in den dödes namn eller initialer och datum för födelse och död.

Likstänger vid Bråtestavägen, Tyngsjö. Framme vid landsvägen lämnades stängerna kvar och restes i röse. Foton K-E Forsslund 1910.

Beskrivning

Omgivning och sammanhang

Tyngsjö by ligger i den vidsträckt och glest befolkade sjö-, myr- och skogsbygden längst söderut i Malungs Finnmark, ca 5 mil från Malung. Trakten kallas också Tiomilaskogen och den befolkades under 1600-talet av finnar som flyttade in från omgivande finnmarker. De viktiga näringarna har varit skogsarbete i olika former såsom huggning, körning, kolning och flottning, samt jordbruk, jakt och fiske. Numera arbetar de flesta utanför byn, som numera är en avfolkningsbygd.

År 1816 började en väg byggas mellan Malung och Tyngsjö. Vid samma tid, år 1814-17, byggdes ett kapell och anordnades en kyrkogård i anslutning till byn som också användes av Anderviksbergs, Avrastjärns, och Avradsbergs byar. På 1850-talet fick byn en egen präst. Då förvärvades marken vid Orrudden och för prästens räkning uppfördes en prästgård där. Byggnaden finns kvar längs vägen till kyrkogården och används numera som lägergård. När den gamla kyrkogården vid samma tid blev för liten avsöndrades marken ytterst på Orrudden från prästgården. Efter uppfyllnad av marken anordnades där en kyrkogård som stod klar ca 1855. När sedan det gamla kapellet blev för dåligt valde man att uppföra en kyrka på kyrkogården. Den ljusmålade träkyrkan i nygotisk stil, försedd med ett 37 m högt torn, stod klar 1875. Det utgör i dag ett ovanligt exempel på en till större del orörd nygotisk träkyrka. Byns senaste skolbyggnad från 1950-talet, ligger längs vägen ner mot kyrkogården och fungerar sedan 1980-talet som samlingslokal, vävstuga mm.

Kyrkan och kyrkogården är mycket naturskönt belägna på Orrudden som sträcker sig söderut i sjön Tyngsjön. Byn ligger i de högläntare markerna strax norr därom. Mellan byn och kyrkogården går en mindre väg som avslutas med en rak axel riktad mot kyrkporten på norra långsidan. Kyrkogården omges av en mestadels glesare skogsvegetation. Axeln västerut från kyrkporten leder ut i skogsnaturen och fram till en liten båtbygga.

Kyrkan med parkeringsplatsen i förgrunden.

Utsikt österut över Tyngsjön. I förgrunden muren kring kyrkogårdsdelen som här är fristående utan funtion av stödmur.

Ekonomibyggnaden norr om kyrkogården.

Muren kring den äldre kyrkogårdsdelen och närheten till sjön och skogsvegetationen.

Den äldsta kyrkogårdsdelen, t.o.m. 1910-års utvidgning

Den första kyrkogården utgjordes av ett mindre rektangulärt område som följde uddens form i nord-sydlig riktning. Kyrkan placerades något förskjutet norrut så att större delen av gravarna låg söder därom närmare vattnet. Kyrkans längd upptog i det närmaste hela kyrkogårdens bredd. På 1910-talet utvidgades kyrkogården med ett mindre rektangulärt fält västerut. Också detta fylldes upp och utformades så att det integrerades helt med den äldsta delen. Området kring kyrkan upplevs nu som en enhet med en sammanhängande omgärdande låg stödmur av natursten i söder öster och väster.

Längs kyrkans norra fasad står 3 st smideskors, varav 2 st liknande s.k. Ekhäradskors. De är hitflyttade från den gamla kyrkogården där Tyngsjös första kapell stod.

Gravplatsbeläggningen är traditionell med rader av familjegravar*) längs huvudgångarna som kantar inre fält med allmängravar*). Gångsystemet är rätlinjigt och lagt i grus. Gravfälten är numera gräsbevuxna med undantag av enstaka grusgravar.

En krans med björkar står utanför muren i söder och väster, den framträder inte nämnvärt då den numera är inlemmad i omgivande skogsvegetation. I norr markerar en rad med rönnar den äldsta delens utbredning. Murpartiet öster om kyrkan är en fristående ca 0,8 m hög kallmur som inte har någon stödmursfunktion.

Området nordöst om kyrkan, med ett smideskors och en mer påkostad familjegrav invid muren.

Raden med familjegravar längst i söder.

Zonen med träd längs stranden ger karaktär till hela kyrkogården. I förgrunden kyrkogårdens mest påkostade gravanordning.

Område med företrädesvis allmängravar sydväst om kyrkan.

1937 års utvidgning

Utvidgningen förlades som ett rektangulärt område norr om dåvarande kyrkogård på ömse sidor om mittaxeln mot kyrkan. Det fick en likaledes traditionell rätlinjig gravplatsindelning med familjegravar*) främst längs gångarna och allmängravar*) i de inre fälten. En granhäck planterades som omgärdning och längs mittgången och i de norra hörnen björkar. Mittgången är lagd i asfalt, övriga i grus och marken

är täckt av gräs. I öster och väster kantar stödmurar området. Granhäcken är numera borttagen och ersatt av en formklippt meterhög blåtry i norr och en friväxande yvig ölandstok på den låga stödmuren i öster. I väster saknas häck.

Kyrkogårdens huvudentré leder in på 1937 års utvidgning. Den flankeras av rönnar.

Gravområde på 1937 års del. I gänsen till äldsta kyrkogården står en rad rönnar.

**) Före 1963 fanns det två typer av gravplatser. Dels familjegravar, även kallade köpegravar, som uppläts mot en kostnad och som kunde nyttjas för flera inom en familj, även generationsvis. Dels allmänna gravar utan gravrätt, som var kostnadsfria, men som inte medgav att närstående kunde vila tillsammans.)*

1950- och 1970-talets utvidgningar

I början av 1960-talet togs ett mindre kilformat gravfält beläget mellan den tidigare kyrkogården och strandkanten i öster i bruk. Utformningen bestämdes 1957 och planlösningen är mer informell. En mjukt dragen gångväg följer strandkanten där den naturliga trädvegetationen behålls. Här står idag några välvuxna karaktärsgivande tallar. De flesta gravrader är ordnade i bågformer. Här planterades också rygghäckar mellan gravraderna. Friväxande häckar, vilket var en nymodighet. Även partier med rumsbildande friväxande buskage planterades, av vilka det återstår några få med rugosarosor, buskrosor, syrén och brudspirea. Samtliga gravar är bredare med plats för två kistor. 1963 upphörde gravformerna allmängrav och köpegrav. Gångarna är sånär som på en asfaltgång lagda i grus.

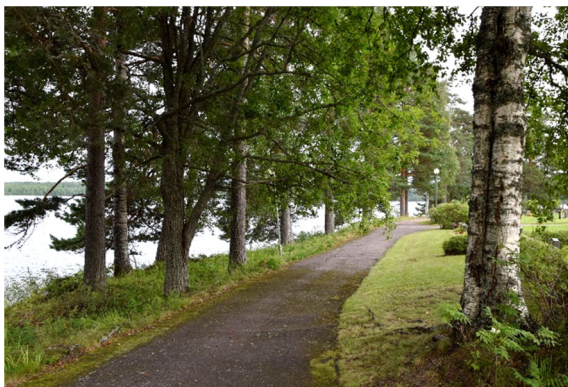
På 1970-talet behövdes det ytterligare gravplatser och ett område i nordost togs i bruk. Det utformades som en förlängning av 1957 års område. Den mjukare gången och den naturliga vegetationen längs strandkanten fick fortsätta, likaså gravraderna med friväxande rygghäckar emellan. Här blev formspråket dock helt rätlinjigt. Numera formklipps spireahäckarna vilket ger området ett karaktäristiskt formstarkt utseende. En parkering längs mittaxeln och en materialgård i norr anordnades, båda enligt ritningar kantade av träd och buskage. Endast materialgårdens planteringar tycks ha utförts.

Gångarna är alla lagda i asfalt och marken är helt gräsbevuxen.

Utmed strandkanten i öster står en större bautastensliknade minnessten över två kända spelmän från bygden Malungsspelmannen Leisme Per och Äppelbospelmannen Ärtbergs Kalle, båda avlidna i början av 1900-talet.

Grusgången utefter strandkanten.

Asfaltsgången utefter strandkanten.

Bågarna med kistgravar, ryghäckarna är numera borttagna.

Spireahäckarna som numera klipps på ett karakteristiskt vis.

Minneslunden och askgravplatserna

Minneslunden kom troligen till på 1990-talet. Dess placering nedanför muren söder om den äldsta delen finns angiven redan på ritningen för 1970-talets utvidgning. Den har en enkel informell karaktär och är anordnad som en gräsbevuxen glänta med en större tall som vårdträd. I centrum finns en minde rundad natursten som kantas av en blomrabatt. Smyckning sker i en liten rundel av staplade kvartsitflisor. Intill muren står en soffa. Utsikten över sjön är påtaglig.

En bit in på 2000-talet anlades en bågformad rad med askgravplatser på en mindre kilformad gräsyta väster om äldsta delen. De har enhetliga hållar av ljusgrå granit och här finns också en soffa.

Minneslunden.

Bågen med askgravplatser.

Gravplatser och gravvårdar

Kyrkogårdens äldsta gravvårdar är från sent 1800-tal och står i området söder om kyrkan (nr T A 10003 och T A 30103). De står liksom ett antal andra större vårdar på familjegravar och har en högsmal form typisk för tiden kring sekelskiftet 18-/1900. De flesta vårdarna är tillverkade i diabas men tre av dem består av det för trakten lite ovanligare materialet grå kalksten (nr T A 10003, T A 10006 och T A 10008). En av kyrkogårdens mer påkostade anordningar står nordost om kyrkan och består av en högsmal diabasobelisk i flera delar med en kraftigare omgärdande ram och stolpar av grå granit. Några få smidesvårdar kan också nämnas, två av dem är rikt bearbetade med smidda löv hängande på flera korsaxlar, av en typ som kallas ekshäradskors, vilket inte ligger särskilt långväga härifrån.

Familjegravarna ligger främst i den yttre kransen utmed gången och muren, där de får en vacker bakgrund av sjön och träden. På familjegravarna finns även ett antal något yngre vårdar, främst från 1900-talets första hälft. Dessa är ofta lågbreda, mindre till storleken och främst av ljusa grå eller röda

graniter. Bland annat finns det ett fint exempel på en typisk 30-talsvård med rundade krön både på livsten och sidostycken (nr T A 30042) och en grav med runda klot var sida om livstenen (nr T A 30002). Vissa gravplatser har delar av gravramar kvar i huvudänden. På de inre fälten i väster förekommer anspråkslösare vårdar som var vanligt på allmänna gravar. De har oftast bara ett namn beroende på att gravsättningarna skedde invid varandra efterhand som dödsfallen inträffade, oberoende av släktskap. Ibland fick gravstenar för familjemedlemmar enhetlig modell för att markera släktskapet. I Tyngsjö finns åtminstone 5 par stenar som är exempel på detta med överensstämmande gårds-, by- och efternamn. Under allmängravarnas första år försågs de ofta med vita träkors. Av dessa finns nu bara fem kvar.

Familjegravarnas överlag mer påkostade vårdar och de jämförelsevis mindre och anspråkslösare på allmängravarna speglar samhällets sociala skillnader. Även titlar är vanligare på familjegravarna. Den vanligaste titeln är Hemmansägare (ca 20 st), enstaka förekommande är Handlanden, Köpman, Kyrkovärden, Skogvaktaren, Lärarinnan, F. Nämndemannen o Fjärdingsmannen, vilka berättar om lokalsamhället här årtiondena kring sekelskiftet. Psalmverser och psalmhänvisningar finns på flera vårdar, likaså bynamn. Bynamn är vanligt även på modernare stenar. Till skillnad mot pastoratets övriga kyrkogårdar förekommer här inte bruket av gårdsnamn, vilket har sin förklaring i att detta är gamla finnmarker.

De för Dalarna lokala granitsorterna, Gesundagranit (grovkornig rosa granit, även kallad Sollerögranit) och Igelberga granit (mörkgrå granit med mycket stora kristaller) förekommer i ett antal vårdar, framförallt mellan ca 1930 och 1960.

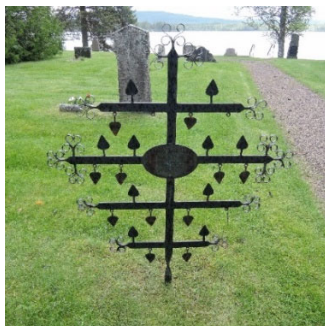
De äldre vårdarna med högsmlal form tillsammans med de små anspråkslösa allmängravvårdarna i väster, är av störst betydelse för karaktären på den äldsta kyrkogårdsdelen. På utvidgningarna från 1930-talet och framåt är lågbreda vårdar vanligast och karaktärsskapande. De speglar tidens ideal där stenarna inte skulle dominera utan vara en del i kyrkogårdens helhetsutformning. Ljusare grå och röda graniter är vanligast, med undantag av 1957 årsutvidgning som domineras av diabasvårdar.

Kyrkogårdens äldsta gravvård, från 1896.

Obelisker av diabas typiska för sekelskiftet 18-/1900.

Rikt bearbetat smideskors liknande de kända "ekshäradskorsen".

Anspråkslös liten sten med endast ett namn, typisk för allmängravar.

"Handlanden ... Ole Olsen... Familjegraf" – en påkostad och rikt bearbetad bautasten, typisk för 1910-talet.

Kyrkvärden E M Perssons familjegrav, en ornamenterad obelisk.

Enkel vård över Skogsvaktaren P Larsson och hustrun B K Jansdotter, speglar bygdens skogsnäring och ett äldre namnbruk.

Låg sängavelliknade gravvård typisk för 1930-talet, belägen på utvidgningen från samma tid.

Miljöbildande lågbred gravsten på familjegrav på 1930-talsutvidgningen.

Miljöbildande gravvård på allmängrav på 1930-talsutvidgningen.

Kulturhistoriska värden och viktiga karaktärer

- Kyrkan och kyrkogården har tillsammans med prästgården utgjort ett centrum för bygden och är en viktig del i dess kulturhistoriska sammanhang. De speglar kolonialiseringen och levnadsvillkoren i den otillgängliga finnmarken som fram till början av 1800-talet saknade kyrka.
- Kyrkan, kyrkogårdens, prästgårdens och skolans placering utefter vägen som förbinder dem med byn ger en säregen karaktär och berättar om samhörigheten dem emellan och betydelsen de haft i bysamhället.
- Det klassicerande anslaget som präglar hela den äldre kyrkomiljön är väl bevarat. Viktiga delar är här det symmetriska formella formspåket, den nygotiska kyrkobyggnaden och den raka huvudaxeln fram till kyrkporten.
- Det medvetet valda läget på udden. Närheten till sjön och den kantande skogsvegetationen har tagits till vara i de olika kyrkogårdsdelarna utifrån 1800-talets och 1900-talets skilda estetiska ideal.
- Området söder om kyrkan har några välbevarade drag sedan årtiondena kring sekelskiftet. Stödmuren och planformen bildar tillsammans med de ofta mer högsnala och påkostade gravvårdarna på familjegravarna en helhetsmiljö. Den nära kopplingen till sjön och skogsvegetationen skapar särskilda upplevelsevärden. Den stora tujan hör till traditionen med städsegröna kyrkogårdsväxter och är ett ovanligt inslag på församlingens mindre kyrkogårdar.
- Kyrkogårdens gravanordningar speglar Tyngsjö som lokalsamhälle årtiondena kring sekelskiftet. Titlar såsom hemmansägare och skogvaktare vittnar om de viktiga näringarna skogsbruk och småjordbruk. Köpman, Handlanden, Lärarinnan och Fjärdingsmannen om andra viktiga verksamheter. De sociala skillnaderna som var större kring sekelskiftet 18-/1900 framträder tydligast på den äldsta kyrkogårdsdelen med skillnaderna i de mer påkostade familjegravarna och de anspråkslösa allmängravarna. De mer enhetliga vårdarna på yngre områden speglar hur det successivt sker en utjämning. Gravanordningarna har också hantverkshistoriska och stilhistoriska värden.
- Kyrkogårdens gravvårdar har stor betydelse som förmedlare av tidsdjup. Det gäller särskilt dem från sent 1800-tal och 1900-talets första decennier. Dessa har också stor betydelse för den äldsta kyrkogårdsdelens upplevelsevärden och helhetskaraktär.

Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser

Lagskydd

Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser som har återgått till församlingen är skyddade enligt 4 kap KML (Kulturmiljölagen, 1988:950). Väsentliga ändringar av dessa gravplatser är tillståndspliktiga. Det gäller gravplatsen utformning, såsom gravvård, omgärdning och vegetation.

Bedömning

De kulturhistoriskt värdefulla gravplatserna förtecknas i **Bilaga 1**. Gravplatserna är fotodokumenterade samt beskrivna avseende ålder, modell, stil, material, inskriptioner, textlydelse, titlar, dekorer, utsmyckningar, omgärdning, markmaterial och växter. De utvalda gravplatserna delas in i två klasser:

Mycket värdefull

Gravplatsens utformning är av ansevärd ålder, ovanlig eller särskilt representativ, särskilt hantverksskickligt utförd eller har god konstnärlig/arkitektonisk kvalitet där ingående delar bildar en helhet. En väsentlig del av värdet kan vara dekorer (t.ex. växtornamentik av symbolisk karaktär), symboler (t.ex. yrkes- och religiösa symboler) och texter (ålderdomliga eller ortsspecifika titlar, Ortsnamn, citat, sentenser etc). Den/de gravsatta kan vara av personhistoriskt eller lokalhistoriskt allmänt intresse. Vården kan vara rest i samband med en historisk händelse av betydelse. Särskilt stort värde har gravplatsen om utformningen är unik eller mycket ovanlig/säregen, utförd exceptionellt hantverksskickligt eller med mycket god konstnärlig/arkitektonisk kvalitet. Eller om den kan berätta om en person eller historisk händelse som är av nationell betydelse.

Gravanordningen skulle mista sitt värde vid återanvändning, då inskriptionen/texten/bearbetningen är en väsentlig del av värdet.

Värdefull

Enskilda gravanordningar som står på ett gravfält med högt bevarandevärde eller är viktiga för kyrkogårdens karaktär betygsätts som värdefulla genom sitt bidrag till fältets/kyrkogårdens helhetsverkan och karaktär.

Vissa har titlar och/eller byanamn i inskriptionen. Dessa skulle mista sitt värde vid återanvändning, då inskriptionen, texten eller bearbetningen är en väsentlig del av värdet.

Värdet för gravanordningar utan titlar och/eller byanamn minskar inte i större grad vid en återanvändning eller omarbetning.

Gravplatser med lokal- och personhistoriskt värde

Dessa värden ingår inte i ovanstående bedömning. Det är angeläget och viktigt att urvalet kompletteras med gravplatser som genom sin personhistorik berättar något av allmänt intresse om byn och bygden och de livsvillkor som rått där. Inventeringen utförs lämpligen av personer med lokalkännedom, men det slutliga urvalet bör ske tillsammans med sakkunnig.

Skadebesiktning

Uppenbara större skador har noterats. En mer detaljerad kontroll av åtgärdsbehovet bör utföras. Enklare skador såsom alg-, moss- och lavbelupenhet samt färgbortfall i text tas inte upp. Den typen av vårdbehov kontrolleras och åtgärdas i det löpande underhållet. Se även Bilaga 4, Riktlinjer för vård- och underhåll samt omarbetning av gravanordningar.

Hantering av gravanordningar utifrån deras kulturhistoriska värde

De kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar som återgått till huvudmannen vårdas, underhålls och restaureras på adekvat sätt. Detta utförs inom ramen för begravningsavgiften. Gravplatser med aktiv gravrätt ansvarar de enskilda gravrättsinnehavarna för. I **Bilaga 2** redogörs även för metoder vid restaurering, lagning och underhåll av gravanordningar samt ges riktlinjer för omarbetning av

gravvårdar. Hur de kulturhistoriskt värdefulla gravplatserna hanteras i övrigt beror på hur högt deras värde är. Här följer anvisningar:

Mycket värdefulla gravanordningar

Gravanordningarna bevaras intakta på sin ursprungliga plats. Vid behov utförs vård-, underhålls- och restaureringsåtgärder. Gravanordningarna får inte omarbetas.

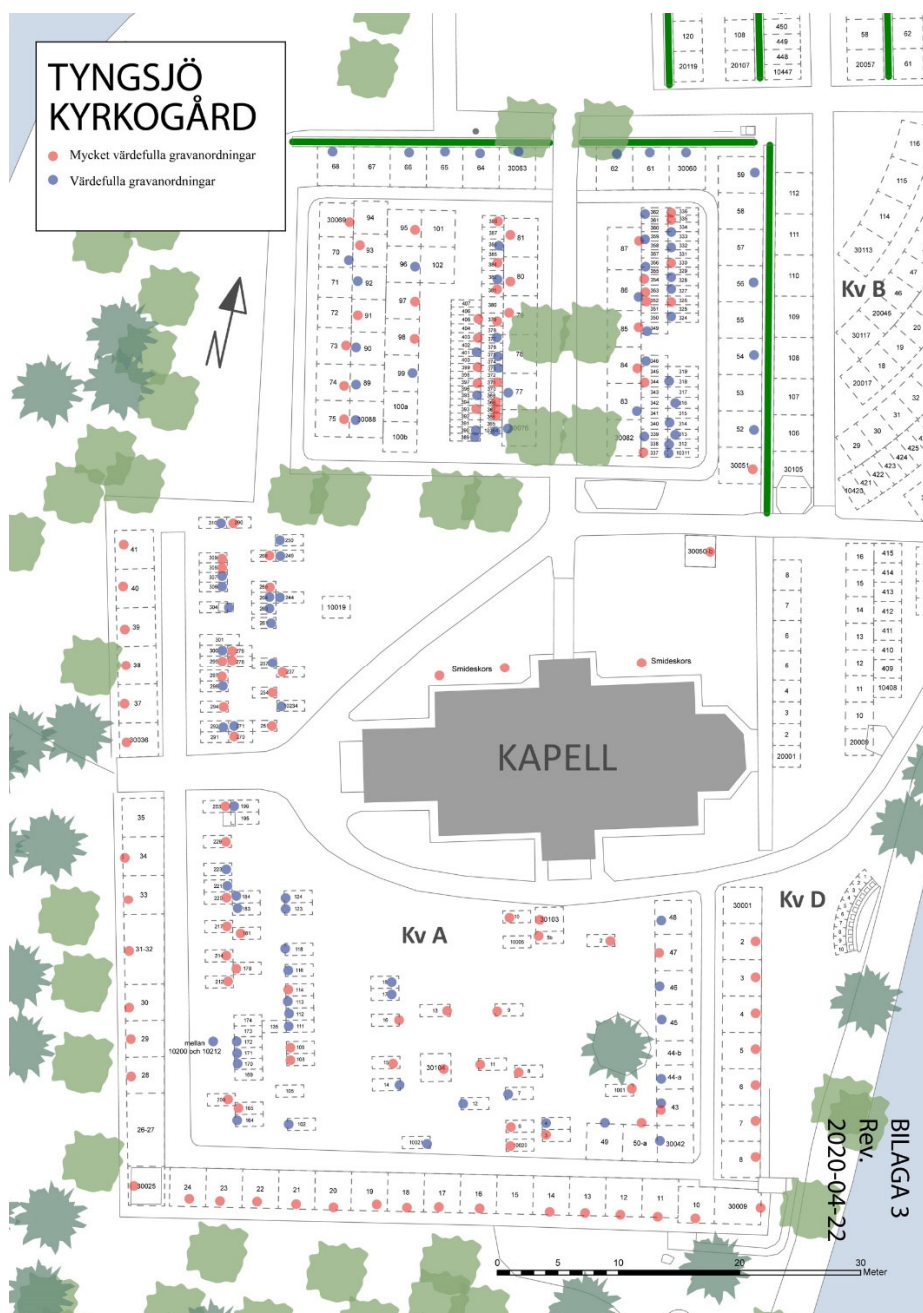
Värdefulla gravanordningar

Gravanordningarna bevaras på sin plats. Vid behov utförs vård-, underhålls- och restaureringsåtgärder. Gravanordningar med värdefull inskription (t ex titel, by-, eller dotternamn) bevaras intakta och får ej omarbetas.

Gravanordningar utan intressant inskription kan återanvändas av ny innehavare.

Karta - Kulturhistoriskt värdefulla gravplatser

Kartan nedan visar lägena för de kulturhistoriskt värdefulla gravplatserna. Den finns även i A3-format som **Bilaga 3**.

Plan för bevarande och utveckling

Kartorna nedan redovisas även i A3-format i **Bilaga 4 och 5**.

Karta - Kulturhistoriskt värdefulla områden och strukturer

De angivna områdena och strukturerna bevaras. Vari värdena och karaktärerna består beskrivs närmare i kapitel Kulturhistoriska värden och viktiga karaktärer.

BILAGA 4

TYNGSJÖ KYRKOGRÅRD

- KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN OCH STRUKTURER

Svenska kyrkan
Malungs församling
Rev. 2020-04-22

Karta - Plan för bevarande och utveckling

Planen anger hur värdefulla gravområden hanteras avseende återbruk av gravvårdar, var det finns återstående gravmark, var det är lämpligt att placera askgravplatser/askgravlund samt vilka vård- respektive utvecklingsåtgärder som planeras.

BILAGA 5

TYNGSJÖ KYRKOGÅRD

- PLAN FÖR BEVARANDE OCH UTVECKLING

